

umění v Moskvě, a pokud jde o mou osobní historii, konflikt s Nezvalem v březnu 1938 aj. – a do toho zjitřeného, den ze dne nervóznějšího ovzduší uměleckého života promítalo své deprimující stíny mezinárodní politické napětí.

Produktem tohoto chaosu v mé hlavě byla posléze brožura Surrealismus proti proudu.“

Za odstavcem končícím slovy „...a že se o minulosti nemluvílo“ je v edici Z kulturních zápasů další text:

„Měl jsem v posledních letech asi čtyřikrát příležitost s Tebou mluvit: jednou ve dnech 1. sjezdu spisovatelů, 1946, kdy ses mě ptal, v čem nesouhlasím s aktuální politikou, a řekl jsem Ti, že s ní v podstatě zcela souhlasím, že se mi však protináboženský a proticírkevní postoj zdá nedosti energický; odpověděl jsi, že podobnou námitku má také St. K. Neumann, a poukázal jsi na svůj nedávný článek v Rudém právu. Tuším, že na podzim 1948 jsem Ti říkal, že bych měl chůf .napsat studii o Fourierovi pro chystaný výbor z jeho díla“; neuskutečnilo se to, ale neměl jsem dojem, že bys byl mé přání odmítl.“

Za první větou odstavce začínajícího slovy „Vím, že jsem se onou brožurou...“ následuje v edici Z kulturních zápasů tento text:

„Vím také, že jsem k politické činnosti nedostatečně kvalifikován, poznal jsem, že jsem politicky nezpůsobilý, že na to ani nemám nervy a že mé chápání politicko-taktických faktorů často selhává. Napsal jsi, že jsem v oné brožuře dospěl k trockistické bretonovštině. Ano, Surrealismus proti proudu je až na neveliké výhrady psán pod silným vlivem Bretonovy ideologie. Jsem si také vědom, že politické výroky a názory v brožuře vyslovené mohly být objektivně brány jako blízké trockismu, třebaže jsem je tehdy, když jsem ten pamflet psal, za takové nepovažoval. Vím, že v mém tehdejší vážném kolísání je objektivně zjevný značný výkyv směrem k trockismu, ale odvrátil jsem se brzo od takového scestí. V uměleckých otázkách, které se více dotýkaly mé odborné činnosti, jsem však vždy zavrhoval Trockého knihu Literatura a revoluce a nejednou jsem psal proti jeho názorům na proletářskou kulturu.“

Po této názorové krizi jsem dospěl k přesvědčení, že pro zbytek svého života udělám nejlépe, soustředím-li se na své odborné studium a na svou vlastní práci, že je nejvyšší načas, abych doplnil své odborné znalosti, které nejsou bez značných mezer, a pokusil se konečně napsat něco pořádného: vždyť vše, co jsem dosud napsal, nejsou než roztěkané improvizace (proto jsem nechtěl po 1945 žádnou ze svých starších prací znovu vydat). Chci-li se nadále držet svého řemesla, zřekl-li jsem se politické činnosti, nezřekl jsem se svého politického, socialistického, dialektickomaterialistického světového názoru, v jehož duchu chci udělat výtvarně teoretickou knihu, kterou si kladu za úkol a která v podstatě má být tím, co jsem zamýšlel oním nerealizovaným programem, který jsem koncipoval pro ministra Kopeckého.

Troufal-li jsem si často vyslovovat veřejně všelijaké nezralé politické teo-

rie, neohlížeje se přitom na trapný nedostatek svého politického rozhledu a vzdělání, byl to důsledek chabé autokritičnosti, a stydím se za to. Stydím se za své nepředložené kavárenské žvásty o politice, za své pošetilé a nezodpovědné diagnózy a prognózy, a nemohu zapřít, že mám k tomu sklon. Nebyl jsem a nemohl jsem nikdy být ideologicky vedoucím a zodpovědným člověkem v politických věcech. Funkcionáři strany většinou a právem soudí, že jsem nedosti zodpovědný a velice neukázněný živel, který by potřeboval, aby byl politicky veden. Tímto přiznáním nechci zmenšovat svou roli a zkrášlovat svou historii. Vždyť snad smím připomenout, že jsem přece někdy, dávaje se většinou věst radou svých politicky vyspělých přátel, udělal také něco politicky užitečného a jakžtakž pozitivního. Doufám, že na spravedlivě sečteném účtu vyrovná se snad položka, kterou tu mám k dobru, totiž součet toho, čím jsem mohl podle svých schopností prospět věci revolučního hnutí, tomu, co si musím připočíst k tíži a čím jsem mohl tuto věc poškodit. Věřím, že mé správné stanovisko v kritickém období kol 1929 může být – jsou-li vzaty v úvahu všechny okolnosti – protiváhou mého nesprávného stanoviska v kritickém období kol 1937. A dluh tu také nedovedu odčinit jinak, než udělám-li ve svém pracovním oboru něco solidního podle svých sil a podle nejlepšího nesmlouvavě autokritického vědomí.

Poznání mé nedostatečné politické průpravy a soudnosti naučilo mne zase více důvěřovat politickému vedení strany a být skeptičtější k vlastním unáhleným nápadům. Chybami se člověk učí, a to byl první krok, který bohužel ještě neučíni člověka imunním proti dalším chybám. Ale přece mi pak toto sebezpoznaní usnadnilo orientovat se trochu lépe v jiné kritické chvíli, kdy si leckdo z okruhu mých známých nevěděl rady: například 1939 jsem sovětsko-německý pakt sobě i jiným vykládal jako oprávněnou snahu SSSR udržet se mimo imperialistický konflikt, získat čas a zmařit úmysly mnichovské politiky. Byl to rozhovor s Fučíkem, který mi pomohl takto pochopit situaci.“

FENOMENOLOGIE MODERNÍHO UMĚNÍ (TORZO)

417

Nepublikované rukopisy z Teigovy pozůstalosti, uložené v Literárním archivu. Z velkého množství nerozříděného rukopisného materiálu, který se převážně vztahuje k tematice kubismu a jen z malé části k projektu Fenomenologie a v němž se prolínají rozpracované, přepracované, paralelní a odbočující verze jednotlivých témat, zařazujeme do hlavních statí jen ucelené fragmenty, a to s vědomím, že jde o pracovní rukopisy. Časově předcházejí studie o realismu a formalismu a o realismu a irealismu kubistické tvorby, které byly zařazeny do knihy Vývojové proměny v umění (Praha 1966) a shrnují poslední Teigovy práce z let 1950–1951. Podle sdělení Evy Ebertové existovaly od těchto fragmentů Fenomenologie úplné strojepisné celky, které po Teigově smrti byly zabaveny. Tyto strojopisy nebyly nalezeny a vzhledem k malé pravděpodobnosti, že dosud existují, uvěřejňujeme tyto první verze.